

УДК 343.98

Г. С. Бідняк, старший викладач кафедри
криміналістики, судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДАКТИЛОСКОПІЮВАННЯ ОСІБ

Досліджено питання нормативно-правового регулювання дактилоскопіювання живих осіб, проаналізовано думки провідних науковців з цього приводу, надано пропозиції щодо законодавчого забезпечення дактилоскопіювання живих осіб з метою забезпечення їх прав і свобод.

Ключові слова: дактилоскопіювання, дактилокартка, працівники Національної поліції, підстави дактилоскопіювання.

Исследованы вопросы, касающиеся нормативно-правового регулирования дактилоскопирования живых лиц, проанализированы позиции ведущих ученых по этому поводу, даны предложения по законодательному обеспечению дактилоскопирования живых лиц с соблюдением их прав и свобод.

The issues of legal regulations of living persons fingerprinting were investigated, opinions of leading scientists on this matter were analyzed. An attempt has been made to provide suggestions for legislative provision of fingerprinting of living persons in order to secure their rights and freedoms.

Як відомо, велике значення для встановлення обставин вчинення злочину, доведення вини або невинуватості особи мають результати експертних досліджень (висновки судових експертиз), а також результати перевірки осіб за різними об'єктами. Кожна зі сторін кримінального провадження намагається використати результати експертного дослідження на свою користь, звертаючи прискіпливу увагу не лише на висновок експерта, а й на дотримання процесуального порядку виявлення та надходження об'єктів для проведення експертизи, зокрема, тих зразків, належність яких до об'єкта, що ідентифікують, є безсумнівною.

Чітка та зрозуміла регламентація кожної процесуальної дії дає змогу учасникам кримінального провадження правильно розуміти закон і належно його застосовувати. І навпаки, розмитість, неконкретність положень норми закону створює передумови трактування її на власний розсуд, з урахуванням власних інтересів. Непорозуміння саме такого характеру виникають під час дактилоскопіювання живих осіб.

Вагомий внесок у вивчення цієї проблеми зробили: Т. В. Авер'янова, Л. Ю. Ароцкер, В. П. Бахін, Р. С. Белкін, В. Д. Берназ, А. І. Вінберг, А. Ф. Волобуєв, В. Г. Гончаренко, Г. І. Грамович, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, В. О. Коновалова, Ю. Г. Корухов, В. С. Кузьмичов, В. К. Лисиченко, В. Г. Лукашевич, Є. Д. Лук'янчиков, О. Р. Росин-

ська, М. В. Салтевський, М. Я. Сегай, І. Я. Фрідман, В. Ю. Шепітько, О. Р. Шляхов, М. Г. Щербаковський та інші. Попри вагомі досягнення цих вчених докладнішого висвітлення потребують питання правових підстав дактилоскопіювання осіб, що пояснюється змінами в процесуальному законодавстві та сучасними потребами практики розслідування злочинів.

Метою цієї роботи є дослідження нормативно-правового регулювання дактилоскопіювання осіб.

У науковій літературі доволі повно розкрито питання щодо сталих і сучасних способів виявлення та вилучення слідів пальців рук (долоней), а також техніка дактилоскопіювання як живих осіб, так і трупів. Так, Е. А. Разумов наголошує на традиційній процедурі отримання зразків відбитків пальців рук за допомогою скла, гумового валика та друкарської фарби, який використовують у практичних підрозділах і донині [1, с. 26]. Інші науковці вважають цю методику застарілою з різних причин, серед яких, зокрема, й необхідність використання сучасних досягнень науки задля захисту гідності особи під час дактилоскопіювання. Йдеться насамперед про технології так званого безкольорового дактилоскопіювання або сканування, які застосовують у більшості зарубіжних країн для отримання відбитків високої якості без використання фарби. Ці відбитки, відібрані в підозрюваних чи обвинувачених осіб, без додаткової обробки вводять до масиву автоматизованих баз даних і звіряють зі слідами, вилученими з місць вчинених правопорушень [2, с. 112].

Проте впровадження новітніх технологій потребує відповідного матеріально-технічного забезпечення. У разі ситуативної неможливості придбання потрібних сучасних пристроїв більше уваги слід приділяти підвищенню якості застосування сталих технологій і методів.

Не менш важливою проблемою, вирішення якої не потребує великих витрат, є вдосконалення нормативно-правового регулювання питань, пов'язаних з дактилоскопіюванням осіб, з метою дотримання прав і свобод громадян, гарантованих Конституцією України та іншими нормативно-правовими актами.

Як наголошує О. В. Мельник, вищим критерієм діяльності всіх юридичних інститутів держави є надійний захист прав людини. Це стосується і процесу дактилоскопіювання. Автор наголошує на необхідності дотримання принципу безпечного збору та зберігання даних про приватне життя людей, їх здоров'я, релігійні та політичні уподобання, коло спілкування тощо [3, с. 201].

На практиці трапляються випадки невизначеності в питанні стосовно підстав дактилоскопіювання осіб, у тому числі примусового, правомірності дій суб'єкта, який це робитиме, тощо.

Стаття 245 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України) регламентує порядок отримання зразків для призначення та проведення експертизи [4]. Зокрема, у разі потреби отримати зразки для проведення експертизи їх відбирає сторона кримінального провадження, яка звернулася за проведенням експертизи або за клопотанням якої експертиза призначена слідчим суддею. У разі якщо проведення експертизи доручено судом, відібрання зразків для її проведення здійснюється судом або за його дорученням залученим спеціалістом. Проте потреба в дактилоскопіюванні особи (осіб) виникає не лише у зв'язку з проведенням експертизи. Розслідування майже кожного правопорушення потребує перевірки певних осіб за обліками.

Формування інформаційних ресурсів згідно зі ст. 26 Закону України «Про Національну поліцію» покладено на поліцію: «Поліція наповнює та підтримує в актуальному стані бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України стосовно... осіб, затриманих за підозрою у вчиненні правопорушень (адміністративне затримання, затримання згідно з дорученнями органів правопорядку, затримання осіб органами досудового розслідування, адміністративний арешт, домашній арешт)...» [5]. Під час наповнення баз (банків) даних поліція забезпечує збирання, накопичення мультимедійної інформації (фото, відео-, звукозапис) та біометричних даних (дактилокарти, зразки ДНК).

Проте, як свідчить аналіз, чинні норми відомих нормативних актів МВС України стосовно дактилоскопічної реєстрації, які визначають її сутність, принципи, завдання, регламентують діяльність суб'єктів дактилоскопічної реєстрації та окреслюють об'єкти реєстрації, не скореговані як з відповідними законодавчими актами, так і одна з одною.

Згідно з наказом від 11.09.2001 № 785 «Про затвердження Інструкції про порядок функціонування дактилоскопічного обліку експертної служби МВС України» працівники ОВС проводять дактилоскопіювання осіб, які [6]:

- затримані за підозрою у вчиненні злочину;
- взяті під варту;
- звинувачуються у вчиненні злочину;
- піддані адміністративному арешту.

Водночас Інструкцією про порядок формування, ведення та використання оперативно-довідкового і дактилоскопічного обліків в органах внутрішніх справ і органах (установах) кримінально-виправної системи України, затвердженою наказом МВС України від 23.08.2002 № 823/188, встановлено такий перелік об'єктів оперативно-довідкового і дактилоскопічного обліку: особи, які на території України обвинувачуються у вчиненні злочинів або засуджені, розшукуються, затримані за підозрою в занятті бродяжництвом, а також громадяни України, що вчинили злочини за її межами і відомості про яких надійшли офіційними каналами згідно з міжнародними договорами у сфері обміну інформацією, які набрали чинності в установленому порядку [7].

Немає в Україні і законодавчо закріплених норм щодо правової основи дактилоскопічної реєстрації, умов і підстав дактилоскопіювання, переліку осіб, які підлягають обов'язковому та добровільному дактилоскопіюванню із забезпеченням їх прав і свобод, меж застосування дактилоскопічної інформації, прав доступу до неї, умов зберігання та редагування дактилокарт тощо.

Отже, діюча нормативно-правова база не регламентує повною мірою і односторонньо всі питання дактилоскопіювання живих осіб в Україні. Має місце й неузгодженість положень відомих і законодавчих актів. Вихід із ситуації вбачається у прийнятті окремого закону про дактилоскопіювання живих осіб і трупів, який би чітко окреслив усі аспекти процесу дактилоскопіювання в Україні.

Список використаної літератури

1. Разумов Э. А. Практическое руководство по криминалистике : учеб.-практ. пособ. / Э. А. Разумов ; под ред. И. П. Красюка. — К. : ООО «Элит Принт», 2011. — 465 с. : ил.

2. *Криміналістика* : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [Чаплинський К. О., Лускатов О. В., Пиріг І. В. та ін.]. — Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2014. — 380 с.

3. Мельник О. В. Дактилоскопіювання населення сьогодні: варто чи ні? [Електронний ресурс] / О. В. Мельник. — Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/krise_2013_58%282%29__40.pdf.

4. *Кримінальний процесуальний кодекс України* : станом на 16 берез. 2017 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Офіц. вид. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page>.

5. *Закон України «Про національну поліцію»* : станом на 06 квіт. 2017 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Офіц. вид. — Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

6. *Наказ МВС України «Про затвердження Інструкції про порядок функціонування дактилоскопічного обліку експертної служби МВС України»* від 11.09.2001 р. № 785 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1066-01>.

7. *Наказ МВС України «Про затвердження Інструкції про порядок формування, ведення та використання оперативно-довідкового і дактилоскопічного обліків в органах внутрішніх справ і органах (установах) кримінально-виправної системи України»* від 23.08.2002 р. № 823/188 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0738-02>.